

Amateur organizations (work plans, magazines, planning and accounting, minutes of meetings) and the like; a study schedule for worship services and religious rites; checking the permissions for the visit of representatives of the colonies religious organizations and religious preachers who are foreign citizens, etc. While checking this direction Prosecutor should also remember that religious worship should not infringe the rights of other persons serving the penalty, the prison administration may not exercise its relation to particular religion or denomination, but is obliged to participate in the determination of the location, time and other conditions of service, rite, or ceremony, prison.

Keywords: *public prosecutor's supervision, the rule of law, the measure educational impact, convicted, imprisonment.*

Надійшла до редакції 23.06.2014

Дрозд В. Г.

кандидат юридичних наук
(Державний НДІ МВС України)

УДК 343.126.7

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ДОМАШНЬОГО АРЕШТУ ЯК ВИДУ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ

Проаналізовано чинне кримінальне процесуальне законодавство у контексті застосування домашнього арешту як виду запобіжного заходу під час досудового розслідування. Визначено позитивні та негативні моменти щодо застосування домашнього арешту як виду запобіжного заходу, а також надано пропозиції з удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства для врахування особливостей певних категорій осіб (вік, стан здоров'я, сімейний стан тощо) при обранні даного запобіжного заходу.

Ключові слова: *домашній арешт, досудове розслідування, запобіжний захід.*

Постановка проблеми. З початком розбудови незалежної Української держави захист прав і свобод людини став одним з основних її пріоритетів. Саме ставлення держави до прав і свобод людини є показником ступеня набуття нею демократичності. Після ратифікації Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 17 липня 1997 р. та основних протоколів до неї, яка стала невід'ємною частиною вітчизняної правової системи, українське законодавство у кримінальній сфері поступово переймало європейські стандарти захисту прав і свобод людини. Однак найбільш проблемним у кримінальному судочинстві України є приведення у відповідність до Конвенції чинного законодавства і практики його застосування щодо обрання запобіжних заходів.

Особливість застосування домашнього арешту як виду запобіжного заходу полягає в тому, що його реалізація у кримінальному провадженні відбувається до набрання обвинувальним вироком законної сили, тобто стосовно особи, яка відповідно до вимог принципу презумпції невинуватості вважається невинуватою у вчиненні злочину. А тому законність його обрання та

вимоги щодо належного забезпечення прав і свобод людини при його реалізації вимагають від правоохоронних органів та суду надзвичайної зваженості й обґрунтованості при прийнятті рішення про його застосування, оскільки завжди існує імовірність притягнення невинного до кримінальної відповідальності. У цьому зв'язку особливої актуальності набувають наукові дослідження з проблемних питань захисту прав і свобод людини при застосуванні домашнього арешту як виду запобіжного заходу під час досудового розслідування, які недостатньо теоретично опрацьовані й потребують подальшого розроблення та практичного застосування.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Мета. Проблеми функціонування інституту запобіжних заходів, а водночас і питання захисту прав та свобод учасників кримінального судочинства, до яких застосовуються запобіжні заходи, розглядалися у наукових працях таких відомих вчених: Ю. П. Аленіна, О. І. Білоусова, Ю. М. Грошевого, В. С. Зеленецького, Є. Г. Коваленка, В. Т. Маляренка, В. Т. Нора, П. П. Пилипчука, М. А. Погорецького, В. М. Тertiшника, О. І. Тищенко, Л. Д. Удаलोвої, В. П. Шибіка, О. Г. Шила та ін. Водночас ці дослідження стосувалися окремих аспектів застосування запобіжних заходів, а дослідження процесуальних особливостей застосування домашнього арешту як виду запобіжного заходу під час досудового розслідування не проводилося.

Виклад основного матеріалу. Домашній арешт (ст. 181 КПК) полягає в обмеженні свободи пересування підозрюваного/обвинуваченого шляхом заборони йому залишати житло цілодобово або у певний період доби (наприклад з 20 до 8 години). Вибір режиму обмеження визначається з врахуванням ризиків, визначених у ст. 177 КПК, та обставин, зазначених у ст. 178 КПК [1].

Під час розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту суд має з'ясувати місце проживання підозрюваного/обвинуваченого.

Правильною слід вважати практику тих слідчих суддів, які застосовують цей запобіжний захід у згаданих випадках, з'ясувавши при цьому думку власника житла (якщо він відомий) та оцінивши усі обставини в сукупності, у тому числі: міцність соціальних зв'язків підозрюваного/обвинуваченого в місці його постійного проживання; наявність у нього родини й утриманців (місце їх фактичного проживання); достатність застосування такого запобіжного заходу для запобігання ризикам, визначеним у ст. 177 КПК, зокрема спробам підозрюваного/обвинуваченого переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду тощо.

Суду слід мати на увазі, що при виконанні такої ухвали у судовому провадженні орган внутрішніх справ зобов'язаний негайно повідомити суд про взяття на облік особи, до якої застосовано домашній арешт.

У сучасних умовах слід поставити наголос саме на домашньому арешті як альтернативі запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Якщо аналізувати досвід Російської Федерації, то там домашній арешт було запроваджено із прийняттям нового КПК РФ ще у 2002 р. (ст. 107 КПК

РФ). Домашній арешт як запобіжний захід застосовується за судовим рішенням до підозрюваного чи обвинуваченого, якщо до нього неможливо застосувати інший, м'якший захід, і передбачає перебування особи в повній або частковій ізоляції від суспільства в житловому приміщенні, у якому вона проживає в якості власника, наймача або на інших законних підставах, із покладенням на неї обмежень та заборон і здійснення нагляду за нею. Цікаво, що кримінальний процес РФ передбачає можливість відбувати домашній арешт у відповідному медичному закладі. Так, домашній арешт як запобіжний захід у РФ та Україні мають відмінності як у видах обмежень, так і у правових наслідках. Зокрема, відповідно до ч. 10 ст. 109 КПК РФ, строк домашнього арешту зараховується в строк тримання під вартою [2]. В КПК України цього не передбачено.

У кримінально-процесуальному законодавстві Республік Казахстан і Молдова законодавець *виділяє категорію осіб*, до яких в силу певних умов: досягнення відповідного віку, стану здоров'я, сімейного стану, повна ізоляція є недоцільною й доречно обрати запобіжний захід у вигляді домашнього арешту [3; 4].

Отже, особливості певних категорій осіб (вік, стан здоров'я, сімейний стан тощо) повинні враховуватися при обранні запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту і в КПК України.

Домашній арешт має застосовуватися в тих випадках, коли застава є занадто м'яким запобіжним заходом, а тримання під вартою – занадто суворим. Під час досудового розслідування кримінальних проступків запобіжний захід у вигляді домашнього арешту не застосовується (ст. 299 КПК України).

Строк домашнього арешту не може перевищувати 2-х місяців. Даний строк може бути продовжений за клопотанням прокурора у разі необхідності та в межах строку досудового розслідування. При цьому сукупний строк тримання особи під домашнім арештом під час досудового розслідування не може перевищувати 6 місяців. По закінченні цього строку ухвала про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту припиняє свою дію і запобіжний захід вважається скасованим.

Окрім того, при застосуванні домашнього арешту як запобіжного заходу на підозрюваного, обвинуваченого може бути покладено один або кілька обов'язків, передбачених ч. 5 ст. 194 КПК. Так, застосування електронного засобу контролю полягає у закріпленні на тілі підозрюваного чи обвинуваченого пристрою, який дає змогу відслідковувати та фіксувати його місцезнаходження. Такий пристрій має бути захищений від самостійного знімання, пошкодження або іншого втручання в його роботу з метою ухилення від контролю та сигналізувати про спроби особи здійснити такі дії (ч. 1 ст. 195 КПК). Порядок застосування електронних засобів контролю регламентовано наказом Міністерства внутрішніх справ України від 9 серпня 2012 р. № 696 “Про затвердження Положення про порядок застосування електронних засобів контролю” [5] та наказом МВС України від 31 серпня 2013 р. № 845 “Про затвердження Інструкції про порядок виконання органами внутрішніх справ

України ухвал слідчого судді, суду про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту та про зміну раніше обраного запобіжного заходу на запобіжний захід у вигляді домашнього арешту” [6].

Так, у 2013 р. ЕЗК було застосовано: слідчими – до 107 осіб; працівниками органів внутрішніх справ – до 182 осіб. Крім того, за допомогою ЕЗК було виявлено 235 порушень покладених на підозрюваних чи обвинувачених обов’язків, у тому числі: 24 випадки ухилення від контролю шляхом умисного зняття електронного браслета; 10 випадків ухилення від контролю шляхом пошкодження ЕЗК; 7 випадків ухилення від контролю шляхом іншого втручання в роботу ЕЗК [7].

На відміну від КПК України, в абз. 2, 3 ст. 149 КПК Республіки Казахстан чітко визначено, що при здійсненні нагляду за дотриманням арештованим встановлених обмежень виходу із житла, орган, який провадить кримінальний процес, має право в будь-який період доби перевіряти його перебування за місцем проживання. Відповідно, перевірка проводиться не більше двох разів у денний час і не більше одного разу в нічний час, й перебування посадових осіб в житлі арештованого допускається за згодою цієї особи і осіб, які проживають разом із ним, й не повинно перевищувати тридцяти хвилин [3].

Слід зауважити, що електронна система спостереження – не єдина складова домашнього арешту. Його можна забезпечити і без застосування електронних пристроїв, базуючись переважно на традиційних заходах, а саме: на раптових візитах правоохоронців до місця перебування арештованого, перевірках у телефонному режимі тощо.

Відмова від носіння засобу електронного контролю, умисне зняття, пошкодження або інше втручання у його роботу з метою ухилення від контролю, а також намагання вчинити зазначені дії є невиконанням обов’язків, покладених судом на підозрюваного чи обвинуваченого при обранні запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту (ч. 6 ст. 195 КПК), що є підставою для застосування більш жорсткого запобіжного заходу чи накладення грошового стягнення (ч. 2 ст. 179 КПК).

Як і всі інші запобіжні заходи, домашній арешт застосовується на підставі ухвали слідчого судді, суду. Проте, в ухвалі слідчого судді, суду про застосування домашнього арешту, окрім загальних вимог, визначених у ст. 196 КПК, має бути зазначена точна адреса житла, яке підозрюваному чи обвинуваченому забороняється залишати.

Контроль за дотриманням підозрюваним чи обвинуваченим умов домашнього арешту покладено на працівників ОВС. У ч. 5 ст. 181 КПК України зазначено, що з метою контролю за поведінкою підозрюваного чи обвинуваченого, який перебуває під домашнім арештом, працівники органів внутрішніх справ наділені відповідними правами, зокрема з’являтися в житло цієї особи, вимагати надати усні чи письмові пояснення з питань, пов’язаних із виконанням покладених на неї зобов’язань, використовувати електронні засоби контролю. Періодичність відвідування визначається начальником органу

внутрішніх справ. При цьому, якщо згідно з умовами застосованого запобіжного заходу підозрюваному чи обвинуваченому заборонено залишати житло цілодобово, відвідування його місця проживання повинно здійснюватися не рідше одного разу на сім днів.

Під час відбування домашнього арешту особа має можливість перебувати на волі або за місцем проживання не перериваючи сімейних та суспільних зв'язків, а не в ізольованій від суспільства установі. Особливо це стосується групи осіб із особливими потребами, перебування яких під вартою є небажаним, зокрема це: 1) особи, які страждають на певні хронічні хвороби, хвороби, що не підлягають лікуванню; 2) неповнолітні, що обвинувачуються у вчиненні злочинів. Адже їхнє перебування в ізоляторі тимчасового тримання чи в слідчому ізоляторі негативно впливає на ще несформовану дитячу психіку; 3) особи похилого віку; 4) особи, які мають на утриманні неповнолітніх дітей та ін.

Про ефективність застосування ЕЗК в Україні ще рано говорити. Якщо взяти до уваги досвід застосування ЕЗК, який існує на сьогодні в Україні, то можна зазначити відсутність чіткої регламентації щодо дій співробітників територіального уповноваженого підрозділу, які мають здійснювати цілодобовий контроль за використанням особою ЕЗК. Тобто відсутність налагодженої взаємодії служб та підрозділів органів внутрішніх справ з даного питання сприяє несвоєчасному реагуванню на сигнал тривоги, що надходить на пульт моніторингу. І, як наслідок, застосування ЕЗК до підозрюваних (обвинувачених) не може гарантувати виконання ними зобов'язань, передбачених обраним стосовно них запобіжним заходом.

Запобіжний захід може бути змінено, якщо: 1) його обрано необґрунтовано чи незаконно, але є підстави для обрання іншого заходу; 2) суттєво змінилися обставини, що їх було взято до уваги при обранні запобіжного заходу (наприклад, змінилася кваліфікація кримінального правопорушення, стан здоров'я обвинуваченого).

Запобіжний захід негайно припиняє свою дію (ст. 203 КПК) після: 1) закінчення строку дії ухвали про обрання запобіжного заходу; 2) ухвалення виправдувального вироку; 3) закриття кримінального провадження.

Висновки. Позитивними моментами використання домашнього арешту є такі: 1) застосування домашнього арешту є ефективною, гуманною альтернативою тримання під вартою. Його запровадження є прогресивним для України, зважаючи на підвищену увагу європейської спільноти до цього питання; 2) зменшення кількості заарештованих та відправлених до СІЗО осіб, що дасть змогу державі заощаджувати на утриманні осіб під вартою, доставлянні їх до суду, а в подальшому, якщо такі засоби контролю будуть використовуватися в Україні, й до засуджених, значно зменшить наповненість місць позбавлення волі та затрати на їх утримання; 3) домашній арешт допоможе особам, які вчинили у своєму житті злочин, мати шанс на виправлення, не знаючи пагубного впливу кримінального середовища в закладах позбавлення волі; 4) забезпечення прав та свобод осіб з особливими потребами (психічно хворі, неповнолітні, особи похилого віку, вагітні і т. д.).

Недоліки запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту: 1) не визначено категорію (перелік) осіб, до яких може застосовуватися запобіжний захід у вигляді домашнього арешту; 2) не визначено категорію злочинів, за вчинення яких до осіб може обиратися даний вид запобіжного заходу; 3) відсутність відпрацьованого алгоритму взаємодії працівників територіальних підрозділів ОВС під час реагування на сигнали про порушення запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту; 4) необхідність підготовки спеціальної категорії працівників, відповідальних за дію ЕЗК та компетентних у їх використанні, недостатність якої призводить до можливостей підозрюваних (обвинувачених) зникнути з місць їх проживання і покинути межі України; 5) відсутність належної інформаційно-технічної бази, яка б допомогла забезпечити функціонування механізму електронного контролю через систему глобальних навігаційних супутникових систем GPS / ГЛОНАСС.

Вважаємо, що усунення законодавцем існуючих на сьогоднішній день недоліків та прогалин які виникають у процесі застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту та ЕЗК, а також врахування зарубіжного досвіду з цього питання дозволить практичним працівникам уникнути зайвих як процесуальних, так і організаційних проблем під час застосування даного запобіжного заходу та ЕЗК, а як результат – досягнення мети застосування цього нового електронного засобу контролю за поведінкою підозрюваного чи обвинуваченого шляхом фіксації місця його перебування.

Бібліографічні посилання

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. // ВВР України. – 2013. – № 9–10. – Ст. 88.
2. Уголовно-процессуальный кодекс РФ от 18 декабря 2001 г. № 174-ФЗ // Российская газета. – 2001. – № 249.
3. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан. – Алматы, 2005.
4. Уголовно-процессуальный кодекс Молдовы / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.cis-legal-reform.org/document.asp?id=7192>.
5. Про затвердження Положення про порядок застосування електронних засобів контролю : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 9 серпня 2012 р. № 696 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 76. – Ст. 3093.
6. Про затвердження Інструкції про порядок виконання органами внутрішніх справ України ухвал слідчого судді, суду про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту та про зміну раніше обраного запобіжного заходу на запобіжний захід у вигляді домашнього арешту : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 31 серпня 2013 р. № 845 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 89. – Ст. 3287.
7. Показники статистичної звітності щодо кримінальних проваджень за 2013 р/ (у таблицях) // Інформаційний центр МВС України. – К., 2013.

Дрозд В. Г. Проблемные вопросы применения домашнего ареста как вида меры пресечения. Проанализировано действующее уголовное процессуальное законодательство в контексте применения домашнего ареста как вида меры пресечения в ходе досудебного расследования. Определены положительные и отрицательные моменты по применению домашнего ареста как вида меры пресечения, а также представлены предложения по совершенствованию действующего уголовного процессуального законодательства для учета особенностей определенных категорий лиц (возраст, состояние здоровья, семейное

положение и т.п.) при избрании данной меры пресечения.

Ключевые слова: *домашний арест, предварительное расследование, мера пресечения.*

Drozd V. G. Problem issues of use of home arrest as a kind of restriction measure.

There is the analysis of the current criminal procedural law in the context of the application form of house arrest as a preventive measure during the preliminary investigation. Positive and negative aspects on the use of house arrest as a form of preventive measures, and provided suggestions for improvement of the current criminal procedural law to account for the characteristics of certain categories of persons (age, medical condition, marital status etc.) at the selection of the restriction measure.

The author has shown the positive experience of the use of home arrest: 1) the use of home arrest is effective, humane alternative to custody. Its implementation is progressive for Ukraine, given the increased attention of the European community on this issue; 2) reduce the number of arrested and sent to jail people who will help the state save on hold prisoners, bringing them to court, and further, if controls are used in Ukraine and prisoners significantly reduce filling prisons and the cost of their maintenance; 3) home arrest will help individuals who have committed a crime in their lives, have a chance to correct without experiencing harmful effects of the criminal environment in penitentiary; 4) the rights and freedoms of persons with disabilities (the mentally ill, minors, the elderly, pregnant women, and so on).

The author has also analyzed the positive experience of the Russian Federation use home arrest as a preventive measure, which is used for judgment on the suspect or the accused, if it is not possible to apply other less restrictive measure, and provides temporary residence in partial or full isolation from society in the living room where she lives as owner, tenant or other legal grounds, with the laying on her limitations and restrictions and oversee it. It has been determined that the Criminal Procedural Code provides the opportunity to serve house arrest in the relevant medical facility.

Keywords: *home arrest, pre-trial investigation, restriction measure.*

Надійшла до редакції 20.06.2014

Кириченко О. В.

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.985 : 343.34

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ
ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ
(за результатами соціологічного опитування працівників
органів внутрішніх справ)**

Охарактеризовано результати анкетування працівників карного розшуку та спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю органів внутрішніх справ з актуальних проблем оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки.

Ключові слова: *злочини проти громадської безпеки, оперативно-розшукова протидія, метод, соціологічне опитування, анкетування, органи внутрішніх справ.*